

Artur Andrzejuk

"Teologia kultury", Feliks Wojciech Bednarski, Kraków 2000 : [recenzja]

Collectanea Theologica 72/1, 230-232

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Feliks Wojciech BEDNARSKI OP, *Teologia kultury*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2000, ss. 183.

O. Feliks Wojciech Bednarski, wieloletni profesor dominikańskiego Uniwersytetu Angelicum w Rzymie, po powrocie do Polski w 1993 r. udostępnił swoje „włoskie” prace czytelnikom w kraju. Niektóre z książek, jak np. znakomite *Wychowanie młodzieży dorastającej* (2000²) było napisane dla polskiej emigracji, a więc nie wymagało tłumaczenia, lecz jedynie swoistego *aggiornamento*. Książka o kulturze napisana była po włosku i opublikowana w słynnym wydawnictwie Mariettiego w Turynie w 1981 r. po tytule: *Kultura. Refleksja teologiczna*. Po tych kilkunastu latach autor nie zadowolił się li tylko przetłumaczeniem tekstu, lecz przerobił go specjalnie dla polskiego czytelnika.

Książka nie jest rozprawą naukową, ani też podręcznikiem teologicznym w ścisłym tego słowa znaczeniu. Opracowana jest jednak za pomocą metody jak najbardziej naukowej, a jej struktura jest strukturą podręcznika. Jest to więc pozycja, którą można by określić coraz mniej dzisiaj modnie jako książkę popularnonaukową. Być może dlatego coraz rzadziej słyszymy ten neologizm, gdyż ten – bodaj najtrudniejszy – „rodzaj literacki” świata nauki, niechętnie jest podejmowany przez jej luminarzy, choć są – oczywiście – wyjątki. Do tych wyjątków należy niewątpliwie o. Bednarski, a jego książka może stanowić wzór tego, jak o trudnych sprawach mówić w nietrudny sposób.

Książka składa się z ośmiu rozdziałów i dodatku w postaci *Listu Ojca świętego Jana Pawła II do artystów*. Wyodrębnić możemy z łatwością jej dwie części. Pierwsza, swoiście systematyczna, omawia pojęcie kultury oraz jej relację do natury i religii. Część druga, swoiście historyczna, traktuje kolejno o biblijnej wizji kultury, stosunku pierwotnego chrześcijaństwa do kultury antycznej, ujęciu kultury w pismach Tomasza z Akwinu, dokumentach II Soboru Watykańskiego i nauczaniu papieża Jana Pawła II.

Gdy chodzi o pojęcie kultury, o. Bednarski wprost zasypuje czytelnika różnymi definicjami, podziałami i odróżnieniami kultury od np. cywilizacji. Wydawać by się mogło, że stanowi to „wstęp” do podania „własnej” definicji kultury, tymczasem autor stara się sprowadzić do wspólnego mianownika wszystkie przytoczone wcześniej określenia, widząc w nich pewne wspólne, zawsze występujące, aspekty (s. 11-12). Takie podejście do problemu jest dla czytelnika pierwszym znakiem, że ma do czynienia z uczniem św. Tomasza. Kolejny rozdział – *Kultura a natura* – w pełni to ujawnia. Rozdz. III, *Kultura a religia*, dopełnia reszty obrazu, przy czym słowo „dopełnia” użyte jest tu w jak najbardziej tomistycznym sensie, gdyż to właśnie w nauczaniu Akwinaty łaska doskonali naturę, a natura stanowi konieczny fundament łaski. Usytuowanie w takim kontekście problemu kultury jest na tyle

intrygujące, że skłania do postawienia co najmniej kilku pytań: Jakie są granice kulturowej ingerencji w dziedzinie natury? W jakim stopniu religia doskonalą to, co naturalne? Czy religia, wpływając na kulturę, ułatwi człowiekowi poszanowanie natury? I wreszcie: Na czym polega harmonia natury, kultury i religii? Te, i inne jeszcze pytania, nawet jeśli nie znajdą odpowiedzi *expressis verbis* na kartach książki o. Bednarskiego, to przynajmniej uzyskają takie naświetlenie, że o własną odpowiedź będzie już łatwo.

Część druga książki, to bardzo bogate, erudycyjne, podjęcie tematów określonych tytułami poszczególnych rozdziałów. Chciałby zwrócić tu uwagę na dwa z nich, o których o. Bednarski ma szczególne prawo pisać i mówić. Chodzi mianowicie o rozdział poświęcony kulturze w teologii Tomasza z Akwinu i o ujęciu kultury przez ostatni Sobór. Jeśli chodzi o temat pierwszy, to warto pamiętać, że o. Bednarski jest jednym z najbardziej znanych na świecie polskich tomistów. Aktywnie uczestniczył w pracach II Soboru Watykańskiego, był konsultantem różnych dykasterii Stolicy Apostolskiej. Jest przyjacielem papieża Jana Pawła II i był częstym gościem w pałacu apostolskim.

W ujęciu „tomistycznym” kultury zwraca uwagę uzasadnienie arystotelesowskiego jeszcze podziału kultury na umysłową i artystyczną (s. 93-97) oraz wyliczenie cech kulturotwórczych tomistycznej teologii moralnej (teocentryczna, chrystologiczna, humanistyczna, wychowawcza, integralna, społeczna, pozytywna i kerygmatyczno-racjonalna, s. 91-92).

Z kolei w „soborowym” ujęciu kultury zwraca uwagę jej oparcie na wielu dokumentach Vaticanum II, choć przede wszystkim na Konstytucji *Gaudium et spes*. Z ujęciem soborowym, a zarazem tomistycznym, koresponduje Jana Pawła II rozumienie kultury. O. Bednarski zwraca uwagę na tomistyczny wykład cnót moralnych w nauczaniu papieża.

Biorąc pod uwagę zastrzeżenia autora poczynione w *Przedmowie*, a mianowicie, że nie jest to rozprawa ściśle naukowa, oraz fakt przebogatej dokumentacji bibliograficznej tekstu, trzeba stwierdzić, że książka realizuje w zupełności postawione przed nią zadania. Właściwie trudno wytknąć autorowi jakieś poważniejsze usterki. Z obowiązku recenzenta zauważyć jedynie należy, że dziś raczej wyraźnie odróżnia się pojęcie „osoby” (filozofia) od „osobowości” (psychologia). Na s. 78 nastąpiło utożsamienie tych dwu terminów. Zauważyłem też pomyłkę korektorską w przypisie na s. 62: ks. Stanula nosił imię Emil.

Kolejna książka o. Bednarskiego w języku polskim, wydana w kraju, przybliży czytelnikom postać tego myśliciela tak zasłużonego, a tak mało znanego w ojczyźnie. Warto więc pomyśleć o krajowych edycjach innych książek emigracyjnych o. Feliksa. A jest ich niemało: *Egzystencjalny charakter zasad etycznych* (Rzym 1962), *La pedagogia di S. Tommaso d'Aquino e i postulati della didattica moderna*

RECENZJE

(Napoli b.r.w.), *Zagadnienia etyczno-teologiczne* (Rzym 1983), *Dell'amore naturale alla carita* (Roma 1978), *Sport i wychowanie fizyczne w swietle etyki św. Tomasza z Akwinu* (Londyn 1962), *Miłość małżeńska i narzeczeńska w swietle filozofii św. Tomasza z Akwinu* (Londyn 1958), *Zagadnienia pedagogiczne* (Londyn 1982).

Artur Andrzejuk, Warszawa

Miklós TOMKA, Paul M. ZULEHNER (red.), *La religion en Europe de l'Est pendant et après le communisme*, Revue Internationale de Théologie „Concilium”, Cahier 286, Fribourg-Suisse 2001, Éditions Universitaires, ss. 154.

Wydany z rocznym opóźnieniem, spowodowanym zakłóceniami edytorskimi, zeszyt międzynarodowego przeglądu teologicznego „Concilium” przedkłada sprawy religii w Europie Środkowej i Wschodniej za czasów komunizmu oraz po nim.

Obszar tytułowy – wyznaczony od Czech i Słowenii po Ural, od Bałtyku po Morze Czarne – to 340 mln mieszkańców, połowa ludności Europy; z tego katolicy stanowią 72 mln, w połowie zamieszkali w Polsce, gdzie przygniatająca większość społeczeństwa identyfikuje się – przynajmniej formalnie – z Kościołem katolickim: około 90% Polaków głosi wiarę w Boga, a wyraźna większość spełnia obowiązki religijne mniej czy bardziej regularnie. Większości katolickie mają też: Litwa, Słowenia i Węgry. Globalnie znajduje się tam 161 diecezji katolickich z niemal 26 tys. parafii (w tym ponad 2 tys. bez księdza-rezydenta) i ok. 42 tys. księży diecezjalnych oraz księży-zakonników. Średnio diecezję obsługuje 260 księży, co jest bliskie liczbie 299 dla Europy Zachodniej; trzeba jednak uwzględnić odmienności sytuacyjne: gdy przeciętna diecezja w Polsce obejmuje ponad 600 księży, to w Rosji, Albanii czy Macedonii poniżej setki. Sytuacje krajowe są bardzo zróżnicowane: od Kościoła w Polsce z rozległymi wpływami i mającego masowe zaplecze, przez kraje z Kościołem ongiś kontrolowanym słabiej (jak NRD i Słowenia) bądź silniej (jak Węgry), po Czechosłowację dążącą do uznania się – obok już samoobwieszczonej, zresztą przedwcześnie, Albanii – pierwszym ateistycznym krajem świata.

Tematykę zamknięto w trzynastu artykułach problemowych, niekiedy ujętych prawdziwie porównawczo, kiedy indziej skupionych na doświadczeniach jednego kraju.

W edytoriale współredaktorzy zeszytu – Miklós Tomka, profesor socjologii religii w Szegedzie (Węgry), oraz Paul M. Zulehner, profesor teologii pastoralnej i kerygmatyki w Wiedniu – przypominają o traumatycznych doświadczeniach Europy Środkowej i Wschodniej, będącej jednym z głównych teatrów II wojny światowej